@SMסימן ד

@KOנשים באמירת תפילת 'תשליך'

@R+מעשה באשה צעירה המטופלת בילדים קטנים, שלא עלה בידה לומר את תפילת 'תשליך' ביום הראשון של ראש השנה, ושאלתה בפיה, האם עליה להשלים את התפילה ביום השני של ראש השנה, או במהלך עשרת ימי תשובה. או שאין השלמה לתפילת 'תשליך'.

@R+המענה לשאלה זו, מצריך עיון בטעמים השונים שנאמרו לאמירת תפילת 'תשליך' ביום הראשון של ראש השנה, והמסתעף מטעמים אלו לנדון השלמת התפילה למי שלא אמרה בזמנה, ולחיוב נשים באמירת תפילת 'תשליך'.

@OT- א -

@mmהטעמים לאמירת תפילת 'תשליך' בסמוך למקורות מים

@AAהרמ"א כתב בהלכות ראש השנה (או"ח סי' תקפג סע' ב) "והולכים אל הנהר לומר פסוק (מיכה ז, יט) וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם".

@AAוהמקור לדבריו במה שכתב המהרי"ל, מרבותינו הראשונים באשכנז בהלכות ראש השנה (אות ט) "אמר מהר"י סג"ל, מה שנוהגים לילך בראש השנה אחר סעודה אצל ימים ונהרות להשליך במצולות ים כל חטאותינו, משום דאיתא במדרש (תנחומא וירא, פרשה כב) @$$זכר לעקדה@%% שעבר אברהם אבינו בנהר עד צווארו, ואמר (תהלים סט, ב) הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹקִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ. והוא השטן שנעשה כמו נהר לעכב אותו מן העקדה. ומהר"י סג"ל נהג גם כן להלוך אצל הנהרות". וכוונת המהרי"ל לדברי המדרש: "ביום השלישי, וכי מאחר שהדרך קרובה, למה נתעכב שלשת ימים. כיון שראה [השטן] שלא קבלו ממנו, הלך ונעשה לפניהם נהר גדול, מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו. אמר לנעריו בואו אחרי, ירדו אחריו. כיון שהגיע עד חצי הנהר, הגיע המים עד צווארו. באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו ריבונו של עולם, בחרתני הוריתני ונגלית לי ואמרת לי אני יחיד ואתה יחיד, על ידך יודע שמי בעולמי, והעלה יצחק בנך לפני לעולה, ולא עכבתי, והריני עוסק בצוויך, ועכשיו באו מים עד נפש. אם אני או יצחק בני טובע, מי יקיים מאמרך, על מי יתייחד שמך. אמר לו הקב"ה, חייך שעל ידך יתייחד שמי בעולם. מיד גער הקב"ה את המעין, ויבש הנהר ועמדו ביבשה".

@AAזכות @$$העקידה - @%%ומבואר שהמנהג להתפלל בסמוך לנהר בראש השנה, נועד להזכיר את זכות עקידת יצחק שהיתה בראש השנה, ולזכור את הנס שנעשה לאברהם וליצחק שלא טבעו בנהר בדרכם להר המוריה.

@AAומטעם זה, נהגו לומר את תפילת ה'תשליך' סמוך לתפילת המנחה, כמובא בדברי המג"א (סי' תקפג ס"ק ה), וכפי שכתב הרב ישראל יהודה לוין (קובץ אורייתא, חלק טז עמ' רא) "כי תפילת מנחה נוסדה על ידי יצחק אבינו, כפי שדרשו חז"ל עה"פ ויצא יצחק לשוח בשדה, ואין שיחה אלא תפילה. וביום א' דראש השנה נעקד יצחק. וכיון שתשליך אליבא דמהרי"ל יש בו זכר לעקידה, לכן מועדה בתפילת המנחה. ולכן בהגיע מועד המנחה, מקדימים להתפלל מנחה דתדירה יותר, ולאחריה עורכים את התשליך".

@AAהתבוננות @$$במצולות הים גורמת להכרה במלכות ה' בבריאה -@%% הרמ"א הביא בספרו תורת העולה (ח"ג פרק נו) טעם נוסף להתפלל תפילת תשליך בסמוך למקורות מים בראש השנה: "מנהג ישראל תורה הוא, במה שהולכים על המים ואומרים תשליך במצולות ים כל חטאתם. להיות כי מן מצולות ים ניכר ענין בריאת העולם, כי מצולות ים הוא התהום, והוא המקום היותר עמוק בים, וכשאנו הולכים שם אנו רואים גבורתו של יוצר בראשית. ולכן אנו הולכים על המים בראש השנה שהוא יום הדין, לשים כל אחד על נפשו ענין בריאת העולם, ושה' יתעלה מלך הארץ. ועל זה נאמר תשליך במצולות ים כל חטאתם, כי באמת המתבונן בענין מצולות ים ומכיר שהעולם מחודש, על ידי זה עומד על מציאות ה' יתעלה, ומתחרט על ידי זה על כל עוונותיו וחטאיו נמחלים, ועל דרך זה נשלכים החטאים במצולות הים".

@AAבעת @$$שהאדם מתעורר בתשובה הקב"ה משליך עוונותיו במצולות הים -@%% בשל"ה הקדוש (מסכת ראש השנה, נר מצוה אות כג) כתב: "מה שנוהגים לילך להנהר לומר תשליך במצולות ים כל חטאתינו, הוא מנהג ותיקין באם הוא באופן שזכרתי למעלה, שמתעורר בתשובה שלימה בלבו ומשליך מעליו גילוליו, אז נופלים הם במצולות ים".

@AAסימן @$$להכנעת הלב כמים - @%%בהגהות אלף למגן לספר מטה אפרים (סי' תקצח אות ה) כתב עוד טעם: "על שם הפסוק (שמואל פרק א פסוק ז, ו) וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם וַיִּשְׁפְּכוּ לִפְנֵי ה', ובתרגום יונתן שם, ושפיכו לבהון בתיובתא כמיא לפני ה'. ופירש רש"י, סימן הכנעה הרי אנו לפניך כמים הללו הנשפכין". @$$

@AAהמלכת הקב"ה כהמלכת בשר ודם על המים לסימן שהמלכות בלתי פוסקת - @%%בסידור אוצר התפילות (עמ' תקמג) כתב: "טעם פשוט למנהג ללכת בראש השנה אל הנהר ולנער שם כנפות הבגדים, זה הוא לפי שביום זה אנו ממליכים את הקב"ה עלינו, לכן אנו נוהגים בזה כעין מלכותא דארעא את המנהגים שנהגו לפנים בישראל בהמליכם עליהם מלך, שהיו מושחים אותו על המעין, כמו שאמרו רז"ל (הוריות יב, א) אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן".

@AAמים @$$מורים על חסדים - @%%בסידור אדמו"ר הזקן כתב: "אחר מנחה יום א' דראש השנה קודם שקיעת החמה טוב לילך מחוץ לעיר אל באר המים או מעין, כי מים מורים על החסדים".

@OT- ב -

@mmאמירת תשליך במקום המשקיף אל מקורות המים

@AAבביאור הגר"א כתב על דברי הרמ"א "והולכים אל הנהר לומר פסוק ותשליך במצולות ים כל חטאותינו", וז"ל: "לזכור את העקידה, כמ"ש במדרש וכי מאחר שאין דרך מרובה למה נתעכב ג' ימים, אלא כיון שלא שמעו לשטן הלך ונעשה לפניהם כנהר גדול וכו' ובא אברהם במים". ומשמע מדברים אלו כי הגר"א צידד בקיום מנהג אמירת תפילת תשליך.

@AAומאידך, בספר מעשה רב (אות רט) הובא כי הגר"א "לא היה הולך לנהר או לבאר לומר תשליך", ומפשטות הדברים נראה כי הגר"א לא נהג לומר את תפילת תשליך. וכן מובא בספר בספר ארחות רבינו הקהילות יעקב (ראש השנה אות לה) "מה שמרן החזון איש לא הלך לתשליך, מסתבר שנהג כהגר"א במעשה רב. ומה שהלך מרן החזון איש בשנים הראשונות לבואו לבני ברק לומר תשליך על יד נהר הירקון הסמוך לבני ברק, כנראה שלא רצה לשנות ממנהג תושבי העיר שהיו כולם חסידים ואמרו תשליך, ואחר כך חלה והיתה למרן סיבה שלא ללכת, והפסיק". ואם כן לכאורה זו סתירה בין דברי הגר"א בביאורו לשו"ע להנהגתו למעשה, וצ"ע.

@AAאך יתכן לענ"ד לבאר את הנהגת הגר"א על פי המובא בסידור החתם סופר: "אחר תפילת מנחה ביום א' דראש השנה, עלה אחורי ביתו, ומשם נראה פני הנהר, ואמר סדר תשליך". ואולי גם הגר"א נהג כן, ואין כוונת המעשה רב שהגר"א לא אמר בכלל את

תפילת התשליך אלא ש"לא היה הולך לנהר או לבאר לומר תשליך", אבל אמר את תפילת התשליך מחלון ביתו במקום המשקיף אל מקורות מים.

@OT- ג -

@mmהטעמים לאמירת תפילת תשליך במקום הימצאות דגים

@AAמנהג אמירת תפילת התשליך בסמוך לימים ולנהרות, הוא דווקא במקומות שיש בהם דגים, וכמה טעמים נאמרו בזה:

@AAשלא @$$תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים - @%%הרמ"א בחיבורו דרכי משה (סי' תקפג אות א) הביא את דברי המהרי"ל, שנהגו ללכת בראש השנה בסמוך לימים ונהרות להשליך במצולות ים כל חטאותינו, והוסיף: "וכן הוא במנהגים (מוה"ר טירנא ראש השנה עמ' ק), אלא שהוסיף שרואים דגים חיים, ואפשר שהוא לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים".

@AAכאשר @$$נדמה עצמינו לדגים שנאחזים במצודה נתעורר לחזור בתשובה - @%%הלבוש הוסיף: "ורגילים לילך למקום שרואים שם דגים, לזכור שאנו משולים כדגים חיים הללו שנאחזים במצודה, כך אנו נאחזים במצודת המות והדין, ומתוך כך נהרהר יותר בתשובה", וטעם זה הובא גם בכף החיים (סי' תקפג אות כט)

@AAעיני @$$הדגים פקוחות תמיד וכן עיני ה' פקוחות תמיד לרחם עלינו -@%% השל"ה כתב בהמשך דבריו המובאים לעיל: "עוד שמעתי רמז גדול ונכון, כי הולכים למים שיש שם דגים, יען כי לדגים אין גבינים, ועיניהם תמיד פקוחות. כדי להתעורר עיני פקיחא דלעילא, שרומז על רחמים גדולים, והנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, רק עיניו פקוחות. ועל זה נאמר (תהלים מד, כד) עורה למה תישן, וכתיב (שם עד, א) למה יעשן אפך בצאן מרעיתך, כי קשה העשן לעיניים וגורם שיהיו סגורות, ואנחנו מתפללים שיהיו פקוחות". וכן מבואר בדברי שו"ע הרב (סי' תקפג סע' ו) שכתב: "כי לדגים אין גבינים ועיניהם פקוחת תמיד, כדי להתעורר עין פקוחה דלעילא שכתוב ביה הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל לרחם עלינו".

@OT- ד -

@mmאמירת תפילת תשליך ביום השני של ראש השנה ובעשרת ימי תשובה

@AAהמשנה ברורה (סי' תקפג ס"ק ח) הביא בשם הפרי מגדים: "בקצת מקומות ראיתי כשחל יום ראשון של ראש השנה בשבת, הולכים בשני לנהר. ואפשר מפני שהנהר חוץ לעיר ומשום הוצאה שנושאים ספרים וכדומה לכך הולכין ביום שני".

@AAובספר שערים מצויינים בהלכה (סי' קכט ס"ק כח) הביא בשם ספר שער ישכר כי "בדורות האחרונים נתפשט המנהג לילך ביום י"ג מידות [ביום שלפני ערב יום הכיפורים] שזהו כנגד הפסוק מי א-ל כמוך, שאומרים בתשליך, או בשאר עשרת ימי תשובה".

@AAובספר דברי ישראל (סימן קסז) הביא סמך למנהג מדברי הזוהר (אמור דף קח) "שמחבר ענין תשליך עם השעיר לעזאזל ביום הכיפורים שאיקרי מצולות ים וכל חטאין דישראל שריין לגוויה. ומהאי טעמא נוהגים כמה צדיקים לעשות סדר התשליך ביום שלפני ערב יום הכיפורים הנקרא י"ג מידות, יען שלפי הזוהר יש לתפילת תשליך שייכות עם יום הכיפורים. והיה ראוי לעשות סדר התשליך ממש ביום הכיפורים, אך ביום הכיפורים אי אפשר דנפיש סידורא דיומא, וגם לרבות הוצאה שנושאים עמהם המחזור וכיוצא בזה. ובערב יום הכיפורים גם כן אי אפשר מפני שישראל הקדושים טרודים במצוות היום. על כן בחרו להם אותו היום הנקרא י"ג מידות סמוך ליום הכיפורים על כל פנים, כדי להסמיך אמירת תשליך כל מה שאפשר ליום הכיפורים".

@AAלאור זאת, כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סימן תא) בשם ליקוטי מהרי"ח (ח"ג עמוד עז) "אם אירע אונס ולא עשה סדר התשליך ביום הראשון של ראש השנה, יעשה ביום השני. והוא הדין בכל ימי השבוע של עשרת ימי תשובה. ושמעתי בשם כמה קדושים שהיו נוהגים לעשות הסדר ביום שלפני יום הכיפורים הנקרא י"ג מידות, מפני שהיה קשה לעשותו ביו"ט מפני חלישות כוחם לילך ברגליהם. ומה שבחרו באותו יום דווקא, אפשר מפני שהיום נקרא י"ג מידות, וגם פסוקי תשליך הם נגד הי"ג מידות".

@OT- ה -

@mmאמירת תשליך ביום הראשון של ראש השנה שחל בשבת - "תשלומין" לאמירת 'תשליך'

@AAהמשנה ברורה (סי' תקפג ס"ק ח) הביא את דברי הפרי מגדים (משבצות זהב ס"ק ג) שכתב: "ובקצת מקומות ראיתי, כשחל יום ראשון בשבת, הולכים בשני לנהר. ואפשר מפני שהנהר חוץ לעיר, ומשום הוצאה, שנושאים ספרים וכדומה, לכך הולכים ביום השני"

@AAאולם הבן איש חי (שנה ראשונה, פרשת נצבים אות יב) כתב: "סדר התשליך עושין אפילו חל ראש השנה בשבת, וכן נמצא כתוב בכתיבת יד הרב מהר"י ענתבי ז"ל, בשם רבינו הרש"ש ז"ל. ואם נאנס ולא עשה התשליך ביום ראשון, יעשה ביום השני אחר מוסף, כן מצאתי כתוב בספר תורה לשמה כתב יד".

@AAובשו"ת יביע אומר (ח"ד סימן מז) כתב כי לפי טעמו של המהרי"ל, שאמירת 'תשליך' היא זכר לעקידה שהיתה בראש השנה, נכון לעשות תשליך גם בראש השנה שחל בשבת. וכן לפי הטעמים שאמירת תשליך נועדה לעורר לתשובה "אם כן גם ראש השנה שחל בשבת הוא יום תשובה ותחינה". והביא מדברי השבות יעקב (ח"ג סימן מב) שכתב: "לא ידעתי חשש נדנוד איסור באמירת תשליך בשבת. ואדרבה, בפוסקים נזכר שהולכים ביום א' דראש השנה, וזריזין מקדימין למצוות. ומהיכא תיתי שלא ילכו לשם ביום שבת. ואפילו אין עירוב, מה בכך. לא ישאו ולא יטלטלו כלום בלכתם לשם, ולא מצינו בשום פוסק חשש גזירה בזה".

@AAובמסקנת דבריו הכריע ביביע אומר: "שבמקום שיש עירוב להוציא לרשות הרבים, עושים סדר תשליך בראש השנה שחל בשבת. ובמקום שאין עירוב, יעשוהו ביום השני".

@AAויתכן כי לדעת הפוסקים שקבעו לומר 'תשליך' גם בראש השנה שחל בשבת, הדבר נובע מכך שאין "תשלומין" לתפילת תשליך במועד אחר, ולכן יש לאומרה ביום הראשון של השנה @$$בדווקא@%%, ואפילו כשחל בשבת.

@OT- ו -

@mmנשים באמירת תפילת תשליך

@AAרבותינו הראשונים שהביאו את מנהג אמירת תשליך, סתמו ולא חילקו בין מנהג הגברים והנשים בנדון.

@AAבקובץ אור ישראל (חלק ט, עמ' צב) הביא רבי דניאל יוסף רוקח את דברי ספר זכרון אברהם (סי' תקפג עמ' סז) "שלפי הטעם שתשליך הוא משום זכר לעקידה שעבר אברהם במים עד צאוורו, אין חיוב לנשים ולקטנים. אבל לפי טעמי אחריני משום שנמשלים לדגים שנאחזים פתאום במצודה ואומרים אגב זה תשוב תרחמנו, ומשום שאין לדגים גבינים ועינהם תמיד פקוחות, ואנחנו מתפללים שיהיו עינינו פקוחות ומשום שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים אפשר שגם בנשים וקטנים שייך המנהג לילך

לנהר".

@AAותמה עליו הרב רוקח: "במש"כ שלפי טעמו של המהרי"ל שההליכה לנהר הוא כדי להזכיר לנו עקידתו של יצחק אבינו, אם כן למה נשים לא שייכות בזה, הלא הזכות הזאת נשים גם צריכות. ואם כוונתו שרק אנשים השתתפו בעקידה [אברהם ויצחק, ואפילו המלווים היו נעריו ישמעאל ואליעזר, כמבואר ברש"י בראשית כב, ג], הרי לא נראה שהתכוונו שהתשליך יהיה כמו פסח שחייב אדם לראות את עצמו כאילו היה שם, אלא מזכירים את זכותו של אברהם ויצחק, ואם כן גם נשים שייכות להזכרת זכות".

@AAומתוך כך מסקנתו הברורה: "עכ"פ חזינן שלפי כמה מהטעמים הנזכרים בקדמונים שפיר שייכות נשים לענין התשליך, אם כן נראה שגם הן יכולות ללכת מצד מנהג זה, וכמובן חיוב ליכא, שמנהג הוא. אמנם מצד עיקרי טעם מנהג התשליך נראה שאין מניעה לנשים גם כן לומר סדר התשליך".

@OT- ז -

@AAאולם בערוך השלחן (סי' תקפג אות ד) כתב: "ויש נוהגים לילך ביום א' דראש השנה אל הנהר ולומר פסוקים ותשליך במצולות ים כל חטאתינו, וקורין לזה תשליך, @$$ויזהירו שלא ילכו נשים.@%% ובמקומות שהולכות, מוטב שאנשים לא ילכו כלל, דבלאו הכי יש מתרעמים על זה בזמן הזה, ורבים נמנעים מזה @$$מפני טעם הידוע להם@%%, ונכון הוא".

@AAבערוך השלחן לא ביאר מהו ה"טעם הידוע" למנוע מנשים לומר את התשליך, וכנראה כוונתו לחשש מפירצה בחומת הצניעות כתוצאה מהתערובת בין גברים ונשים בזמן התפילה בסמוך לנהר, וכפי שכתב בהגהות קצה המטה על ספר מטה אפרים (סי' תקצח הערה ז) "מה שנשתרבב המנהג שהנשים הולכות אז גם כן בפני עצמן לתשליך, הוא בודאי מנהג בורות, כי באין על ידי זה לערבוביא האנשים עם הנשים, וכבר צווח ככרוכיא על זה הגאון חכם צבי ז"ל וצווה לבנותיו להיות נמנעות בראש השנה מלילך לתשליך, כמובא בהקדמת ספר צבי לצדיק".

@AAודברים דומים כתב הרב שמואל שווארץ בספרו פני מים (דיני תשליך הערה מד) בשם ספר זכרון אברהם: "אחי ורעי, זכרנו מההליכה אל הנהר בראש השנה ומנהגן של ישראל תורה הוא, אבל אמרו ז"ל בפסחים (דף צא, א) אין עושין חבורות נשים ועבדים

וקטנים, אלו משום תפלות ואלו משום פריצות. ובפרט באשר שהולכים לשם בחורים גם בתולות, ונמצאים לפעמים איזו מהן שמפריזין על המדה ומוסיפין יתר על שטות, ועוסקים שם בעסקי שחוק וילדות, ומקישין ידיהם זו על זו וטופחין ומניפין את מלבושיהם הארוכים כדי שיהיה קל ברגליהם, ומכרכרים בכל עוז וחוטפים זה מזה מתוך השחוק קליות ואגוזים וכיוצא, וזה משליך זה את זה לארץ, וזה נוטל את זה ומושיבו על עכוזו [עגבותיו] וממעכו ונותנין קרקף ומקדרין בהרים בעגולא וברבועא, ומחולות הכרמים וטבל וחולין מתערבין זה בזה".

@AAברם בספר גנזי יוסף (סימן קא אות ב) הביא בשם הגאון מדז'יקוב "טעם למה נשים אין מברכים על קידוש החמה, דכל מצוה שנוהגת בשוקים וברחובות נמנעים הנשים משום צניעות, וכל כבודה בת מלך פנימה, דיוכלו לבוא לידי פריצות ח"ו. וחכם אחד רצה להשיג מהא דאין מונעין אותן בראש השנה מלילך לנהר לתפילת תשליך. אבל השיב לעצמו, דהתם שאני שאימת הדין @$$עליהם@%%". ומבואר שאין למנוע מהנשים לצאת לתפילת תשליך סמוך למקורות מים מחשש פריצות, כי מחמת אימת הדין יקפידו על הלכות צניעות. וכמובא בהגהות קצה המטה על ספר מטה אפרים (סי' תקצח הערה ז) "ושמעתי ללמד קצת זכות [על מנהג הנשים לומר תפילת תשליך], דאולי אימת יום הדין מועיל גם בראש השנה".

@AAאולם למעשה הוא מסיים: "אבל בעונותינו הרבים אוי לעיניים שכך רואות ביום הקדוש הזה שנעשה להם הליכות תשליך כמו טיול לגנות ופרדסים, והוא ממעשה שטן רח"ל. על כן מי שבידו לתקן, ודאי החוב מוטל להשגיח על זה מאד, ובפרט על פרנסי העיר ומנהיגיה".

@AA[בהקשר זה, מובא בספר הליכות שלמה (ראש השנה פרק א הערה 71) כי הגרש"ז אויערבך "היה אומר תשליך על שפת בור המים בשכונתו [שערי חסד], כמו שנהגו בירושלים, אף כשחדלו כבר להשתמש בו ולא היו בו מים. ואירע בשנה אחת שהבחין בבואו שגדרי הצניעות נפרצו שם, ולא בא, ולא שעה להפצרות הנאספים שהבטיחו שיסירו המכשול, אלא אמר בחצר בית הכנסת ליד ספל מים שמילאו שם. אולם כשהציעו לפניו בשנים הבאות - כשתוקן הדבר - לעשות כן, לא הסכים, והמשיך לומר על שפת הבור כמידי שנה"].

@AAיחד עם זאת, עדיין צריך להבין היאך ביטלו מהנשים את אמירת תפילת התשליך,

והרי כפי שנתבאר לעיל, כל הטעמים שנכתבו בנושא, מתאימים גם לנשים. ואף שחששו לפריצות, וכי מחמת חשש זה ניתן להפקיע מהם את מנהגן, וצ"ע.

@OT- ח -

@mmאמירת תשליך - מנהג או 'סימן' בעלמא

@AAוחשבתי לבאר את יסוד המחלוקת האם נשים צריכות לומר את תפילת התשליך, בהקדם מה שיש לחקור בעיקר תפילה זו, האם נתקבלה @$$כמנהג@%%, או שזו תפילה הנאמרת @$$כסימן @%%לענייני המלכת הקב"ה והחזרה בתשובה בראש השנה [ככל הסימנים שאנו עושים בראש השנה].

@AAוהנה אם תפילת תשליך נתקבלה כמנהג, הרי שהדבר מחייב כנדר, וכפי שנפסק בשו"ע (יו"ד סי' ריד סע' א) "דברים המותרים והיודעים בהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאילו קבלו עליהן בנדר, ואסור להתירם בהם. הלכך מי שרגיל להתענות תעניות לפני ראש השנה, ושבין ראש השנה ליום כיפורים ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב ומי"ז בתמוז, ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא, צריך ג' שיתירו לו, אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם, ונהג כן אפילו פעם אחת, צריך התרה". ודוגמא להלכה זו, מצינו בדברי הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ניצבים אות יז) שכתב: "ואשה שנהגה במצות תקיעת שופר [שאינה מחוייבת בה מעיקר הדין, מכיון שנשים פטורות מקיום מצות עשה שהזמן גרמא], ונזדמן לה פעם אחת שלא תוכל לבוא לבית הכנסת, וגם לא תוכל להביא תוקע לביתה, תעשה התרת נדרים בערב ראש השנה על קבלת המנהג". ומבואר כי מנהג בדבר שלא מחוייבים בו נחשב כנדר, אשר צריך התרה [ויעו' בשו"ת חתם סופר (ח"ב יו"ד סימן קז) שאסר לשתות חלב נכרי גם במקומות שלא מצויות בהמות טמאות ואין חשש שהתערב חלבן בחלב בהמה טהורה, ואף שיש שהקלו בדבר [הרדב"ז והפרי חדש] כי "איכא דעת רש"י בגמרא ותשובת רש"י ועוד פוסקים דס"ל לאסור, @$$ואנו נוהגים כן@%%. אם כן אפילו הלכה כאינך פוסקים [המתירים], מכל מקום כיון דיש דעה להחמיר, כבר @$$קיבלו אבותינו עליהם כאותה דעה ואסור עלינו בני אשכנז מדינא, ואין לו התרה, @%%ועי' מג"א סי' קנ"א ססק"ז. וקרוב בעיני @$$נדר דאורייתא@%%". כלומר, מאחר ובמדינות אשכנז נהגו להחמיר כדעות החולקות שחלב שאין ישראל רואהו אסור, ואם כן הרי זה @$$כמנהג טוב שקיבלו עליהם@%% ויש לו @$$דין נדר מדאורייתא@%%].

@AAונראה לדייק בדברי המהרי"ל והרמ"א, שנחלקו האם אמירת תשליך היא מנהג המחייב, או 'סימן' בעלמא. המהרי"ל כתב: "מה @$$שנוהגים@%% לילך בראש השנה אחר סעודה אצל ימים ונהרות להשליך במצולות ים כל חטאותינו, משום דאיתא במדרש @$$זכר לעקדה@%%". אולם כאשר הרמ"א הביא את דבריו, השמיט את המלה "מנהג", וכתב: "והולכים אל הנהר לומר פסוק ותשליך במצולות ים כל חטאותינו". וכשנוסיף ונדייק בדבריו, הרמ"א כתב את דבריו בסימן תקפ"ג שכותרתו: "דברים שנוהגים לאכול בליל ראש השנה", ובסעיף הראשון הובאו מנהגי אכילת הסימנים בליל ראש השנה, ושם כן כתב הרמ"א "ויש @$$נוהגים@%% לאכול תפוח מתוק בדבש, ואומרים שתחדש עלינו שנה מתוקה, וכן @$$נוהגים.@%% ויש אוכלים רימונים ואומרים נרבה זכיות כרמון, @$$ונוהגים@%% לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה", ואילו על אמירת התשליך לא כתב הרמ"א "נוהגים", ומשמע איפוא כי אין זה אלא 'סימן' בעלמא, אשר אינו מחייב כנדר.

@OT- ט -

@AAונראה לענ"ד שהדבר תלוי בטעמים לאמירת תפילת תשליך. לפי הטעם שהתפילה היא זכר לעקידת יצחק, נמצא שאמירת תשליך היא מנהג מחייב, וכשם שאברהם אבינו הלך בנהר "והגיעו מים עד נפש", כך אנו צריכים להגיע לנהר ולהתפלל להקב"ה שיושיענו ויחוס עלינו. וכמו כן צריך לומר את תפילת התשליך בעת זמן העקידה, דהיינו סמוך למנחה. ומי שלא אמר תשליך ביום הראשון של ראש השנה, ישלים את התפילה ביום השני של ראש השנה, או בעשרת ימי תשובה [כפי שיש נוהגים כן אפילו לכתחילה, כמבואר לעיל]

@AAמה שאין כן, לפי הטעמים שתפילת התשליך נועדה להתבוננות במלכות השי"ת בעולם ועל ידי זה להתעורר לחזרה בתשובה, אין זה אלא 'סימן' בעלמא, אשר אינו מחייב. ומי שלא אמר תשליך, לא מחוייב להשלימו במועד אחר.

@AAומעתה מבוארת המחלוקת האם נשים צריכות לומר את תפילת התשליך. וברור שאם תפילה זו נתקבלה @$$כמנהג@%%, שתוקפו מחייב כנדר, גם נשים תתחייבנה בו, שהרי גם הן זקוקות לרחמים ולזכות העקידה, ומחמת חיוב המנהג לא נוכל לפוטרן. ברם אם 'תשליך' אינה אלא תפילה הנאמרת @$$כסימן @%%בעלמא לענייני המלכת הקב"ה והחזרה בתשובה בראש השנה, ואין זה מנהג המחייב, בהחלט ניתן למנוע מהנשים מלצאת

למקומות שיש בהם מים, מחשש לפריצה בגדרי הצניעות.

@R+על פי האמור לעיל נראה, כי השאלה האם אשה שלא עלה בידה לומר את תפילת תשליך ביום הראשון של ראש השנה, צריכה להשלים את התפילה ביום השני של ראש השנה [או במהלך עשרת ימי תשובה], תלויה במחלוקת המהרי"ל והרמ"א:

@R+לדעת המהרי"ל שתפילת 'תשליך' היא @I$מנהג@R+, שתוקפו מחייב כנדר, גם נשים יתחייבו בו, ובמידה ולא אמרוהו בזמנו, [ביום הראשון של ראש השנה], עליהן להשלימו לאחר מכן. אך לדעת הרמ"א ש'תשליך' אינה אלא תפילה הנאמרת @I$כסימן @R+בעלמא לענייני המלכת הקב"ה והחזרה בתשובה בראש השנה, נשים אינן צריכות להשלים את תפילת 'תשליך'.

@R+ובנוסף לכך, יש לציין כי לדעת הפוסקים שקבעו לומר 'תשליך' גם בראש השנה שחל בשבת, נראה שהדבר נובע מכך שאין "תשלומין" לתפילת תשליך במועד אחר, וזו סיבה נוספת, שנשים אינן צריכות להשלים את תפילת 'תשליך'.

* * *

לאחר הופעת הדברים בספר **רץ כצבי - מעגלי החיים (חלק א)** כתב רבי **אברהם דורי** מח"ס שו"ת אדרת תפארת ור"מ בישיבת חזון יעקב:

מש"כ כת"ר בתחילת אות ח' שאם בדעתה לבטל המנהג תעשה התרה, ואם רק באותה שנה לא יכולה לעשות, אבל אין בדעתה לבטל המנהג, אינה צריכה התרה, ואף שכתב בבן איש חי (ש"ר פ' נצבים אות יז) שאפי' על ביטול של פעם אחת צריכה התרה ע"ש, והביאו כת"ר, מ"מ הבא"ח גופיה (ש"ש פ' צו אות ט) כתב להקל בזה, וכבר הארכתי בזה בס"ד באדרת תפארת ח"ג (סי' יז אות ג) ובח"ד (סי' מ אות ו) ובח"ו (סי' סא), עוד כתבנו שם שאפשר בכה"ג לסמוך על מה שמתנים בהתרת נדרים שעושים בערב ר"ה ובערב יוהכ"פ, ושאף שבדעתה לבטל את המנהג לגמרי א"צ התרה, והבאנו שם מכמה גדולים דס"ל כן כ"ש, והרי מבואר בפוסקים שהיכן שיש תערובת אין לנשים לבוא ולומר תשליך ולא חששו שעוקרים מנהג ולא חששו שיעשו התרת נדרים.

ומ"ש כת"ר (שם) לעשות בזה מחלוקת בין המהרי"ל והרמ"א, שנחלקו האם אמירת תשליך היא מנהג המחייב או סימן בעלמא, אין דבריו נראים, והרי דברי המהרי"ל המה מקור דברי הרמ"א, ואי דייקינן כולי האי לא גרסינן, וגם מ"ש כת"ר שם אות ט' שהדבר תלוי בטעמים וכו', אין דבריו מוכרחים, וזהו באופן כללי מנהג טוב, אבל חיובא ליכא בנשים, וכנ"ל, ואף שהוא מנהג מנ"ל לחייב את הנשים, ומעיקרא לא קיבלו עליהם בתורת חיוב, ומי שנהגה מעצמה בתורת חיוב, כבר התבאר שא"צ התרה אם אינה עושה שנה אחת, ואף כשבדעתה לבטל את המנהג לגמרי א"צ התרה אם עשתה תנאי קודם מנהג זה בער"ה או בעיוה"כ, וכל שיש חשש פריצות אף שהוא מנהג יש להעמיד את הדבר על עיקר הדין שאינן מחוייבות, ואם מחמירה, תעשה בביתה על ספל וכנ"ל.

ולפי האמור נראה ברור שמעיקר הדין א"צ להשלים ביו"ט שני של ר"ה, או בעשי"ת, אם לא עשתה תשליך ביום הראשון של ר"ה, מכיון שאינה מחוייבת, אא"כ חייבה את עצמה, ויכולה לבטל את חיובה זה ע"י התרה, וברוב הפעמים א"צ התרה וכנ"ל, ובמציאות שאנו רואים אף אשה לא קבלה על עצמה ד"ז בתורת חיוב, והיכן שהתאפשר לה לומר הנה מה טוב, ואם לא התאפשר לא אומרת, וה"ז כמבואר.